

NOI MĂRTURII ȘI PRECIZĂRI PRIVIND BIOGRAFIA ȘI ACTIVITATEA LUI SIMEON MANGIUCA

Activitatea și opera lui Simeon Manguica (1831—1890), personalitate științifică și culturală a românilor bănățeni din secolul al XIX-lea, membru de onoare al Academiei Române, au atras în ultimii ani în tot mai mare măsură atenția cercetătorilor de diferite specialități. Analizându-i riguros opera și reconsiderând-o cu competență, aceștia au relevat merite incontestabile ale cărturarului bănățean, care îi conferă un loc de seamă în istoria științei românești. Se apreciază că studiile sale de etnografie și folclor — privind obiceiurile de înmormintare, colinda și snoava —, se înscriu „printre cele mai importante contribuții din a doua jumătate a sec. 19 la progresul folcloristicii românești”¹, iar prin lucrarea sa cea mai valoroasă, din acest domeniu de preocupări, intitulată *De însemnătatea botanicei românești* (1874), este întemeietorul etnobotanicii la români². Prețioase sînt contribuțiile filologului, autor a numeroase studii și al lucrării *Daco-romanische Sprach — und Geschichtsforschung* (1891), ce nu este „lipsită de sugestii încă valabile pentru știința etimologică românească”³ care îl așează între primii romaniști din lingvistica noastră, avînd și meritul de a fi contribuit la crearea stilului modern, științific de cercetare în această disciplină⁴. Se rețin, în pofida exagerării latiniste, și contribuțiile lui istoriografice, avînd ca obiectiv demonstrarea autohtoniei și a continuității poporului român,

¹ I. Dateu, S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, Ed. științif. și encicloped., București, 1979, p. 268—271. Vezi și bibliografia.

² I. Talos, *Activitatea folcloristică și etnografică a lui Simeon Manguica*, în *Anuar. Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1962—1964*, Cluj, 1966, p. 332. I. Negru, *Four Inhabitants of Banat at the Beginning of the romanien botanic vocabulary*, în „XXII-e Congrès International d'Histoire de la médecine, Bucarest-Constantza (30 Août — 5 Septembre 1970)”, p. 443. Vezi și M. Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis Han*. Ed. Științif. și Enciclop., București, 1980, p. 216—217.

³ Marcu M. Deleanu, *Contribuții la cunoașterea activității lingvistice a lui Simeon Manguica*, în „Studii de limbă, literatură și folclor”, XXX, Reșița, 1976, p. 248.

⁴ Doina Babeu, *Dirrecția „bănățeană” a curentului latinist*, în *Orizont XXVII*, nr. 35 din 2 septembrie 1976.

ale căror concluzii își păstrează întreaga valoare⁵. Autor al unor cercetări originale și erudite, învățatul bănățean s-a bucurat nu numai de prețuirea conaționalilor săi, ci și de aceea a unor cărturari străini⁶. Valorificarea a noi mărturii epistolare și arhivistice, coroborate cu informații din presa vremii, neutilizate până în prezent, ne oferă posibilitatea îmbogățirii cunoștințelor privind biografia și activitatea multilaterală a lui Simeon Manguica.

Născut la 2 septembrie 1831 în comuna Broșteni, comitatul Caraș-Severin, S. Manguica a deprins primele învățături în localitatea natală, frecventând apoi școlile din Oravița, Seghedin, Lugoj și Oradea⁷. A urmat studii superioare de drept la Universitatea din Pesta și — după terminarea lor —, teologia la Virșeț, pe care a absolvit-o în anul 1858. Din această perioadă datează cel dintâi document inedit pe care îl valorificăm, o scrisoare adresată din Oravița la 14 septembrie 1858 lui Iacob Mureșeanu redactorul *Gazetei Transilvaniei* și al *Foii pentru minte, inimă și literatură*, pe care o semnează ca „absol. Jurist“.

Este cert că epistola la care ne referim nu este prima adresată de Manguica redactorului foilor brașovene, fapt ce rezultă din stilul scrisorii, din modul în care i se adresează tânărul jurist lui I. Mureșeanu. Începuturile corespondenței lor sînt legate, credem, de debutul publicistic al filologului bănățean, căruia îi apăruse în același an în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, sub pseudonimul S. M. Cavalcanti, *Observațiuni critice asupra articolului despre limba română din Svițera* (Elveția)⁸. Importanța acestei scrisori ce însoțea cel de al doilea articol al lui Manguica, intitulat *Parallelism italo-român*, tipărit cu inițiala M în *Foaia pentru minte*,...⁹ —, este deosebită, întrucît permite depistarea unor trăsături, preocupări și orientări ale tânărului cărturar, care vor constitui de acum încolo coordonate ale întregii sale vieți și activități. Astfel, aflăm mai întîi că Manguica a redactat articolul trimis *Foii pentru minte*,... de fapt o traducere după G. Vegezzi-Ruscalla, în timp ce era „bolnav de friguri“¹⁰. Biografia lui ulterioară confirmă că în pofida sănă-

⁵ Astfel, de exemplu, în studiul *Nestor der russische Chroniker und seine Wolohen. Eine ethnographische Untersuchung* (1887), Manguica afirmă cu deplin temei, că „volohii lui Nestor, pe carii i-au aflat Ungurii la venirea lor (894—898) în Dacia și în Panonia sunt Daco-Românii moderni (valahii),...“ I. Lupaș, *Croniciari și istorici români din Transilvania*, ed. a II-a, Ed. Scrisul Românesc, 1941, p. 337. Concluzia este confirmată de D. Onciul, care apreciază că Cronica lui Nestor „conține cea mai veche mărturie directă despre românii din Dacia pe timpul venirii ungurilor“. Dimitrie Onciul, *Scrieri istorice*, Ed. Critică îngrijită de A. Sacerdotianu. Ed. Științif., București, 1968, p. 466. Vezi și Gh. Ciulei, *Simeon Manguica, istoric și folclorist*, în *Scrisul bănățean*, XIV, nr. 6 din iunie 1963, p. 82—85.

⁶ Szinyei József, *Magyar irok és munkái*, VIII. kötet, Budapest, 1902, p. 499. *Romänische Revue*. Studiu monografic și antologie de W. Engel, Ed. Facla, Timișoara, 1978, p. 33.

⁷ Ilie Rusmir, *Viața și operele lui Simeon Manguica*, Ed. Asociațiunii „Astra“, 1931, Oravița, p. 4.

⁸ *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, XXI, nr. II din 1858, p. 41—43.

⁹ *Ibidem*, nr. I din 7 ianuarie 1859, p. 4—6 și nr. 2 din 14 ianuarie, p. 13—15.

¹⁰ Arh. Mureșenilor, Brașov, *Dosar* 569, nr. 2456.

tății sale precare va depune toate eforturile pentru a-și realiza proiectele, menite să lumineze originea limbii și a poporului român, să o facă cunoscută conaționalilor săi și cu deosebire străinătății. În anul 1858, într-o perioadă în care Sardinia sprijinea aspirația de unire a Principatelor Române, Mangiuca dorea să publice un text care relevă apropierea dintre limbile italiană și română și putea deci contribui la strângerea legăturilor dintre cele două popoare înrudite. El afirmă că va trimite exemplare ale *Foii pentru minte, inimă și literatură*, în care se va tipări *Paralelism italo-român*, în Italia, la Torino și Milano, desigur lui Giovezzani Ruscalla, cunoscutul filoromân pe care îl aprecia ca „bărbat de merite și propagatorul limbii românești în apus“, „strălucit bărbat italian“¹¹, și redactor a unor periodice italiene.

În aceeași epistolă, Mangiuca îi adresează lui Iacob Mureșeanu „o fierbinte rugare“, „în numele națiunii noastre“, și anume, de a „culege schițe biografice“ despre învățații transilvăneni T. Cipariu, G. Barițiu, Al. Papiu-Ilarian, I. Maiorescu și Aron (Florian), care i-au fost cerute de Vegezzi Ruscalla, pentru a fi publicate în jurnalele din Italia, urmînd ca atunci cînd numărul biografiilor va fi atîns numărul de 20 să fie reunite într-un volum ce urma să fie tipărit la Florența. Pînă în acel moment cărturarul italian publicase șase biografii, alte patru fiind predate spre publicare, toate aparținînd unor personalități din Principate. De altfel, Mangiuca aprecia că „dintre toate scriptele acestui bărbat de stimă mai interesante sunt schițele biografice despre românii literați vienți (în viață — n.n.), ce se tipăresc în jurnalele din Turin, Mediolan și Florența“¹². Exprimîndu-și speranța că va da curs rugămintii sale, aducînd „pe altarul națiunii această jertfă“, Mangiuca îl mai informa pe I. Mureșeanu, că el însuși va căuta să trimită (să alcătuiască) biografiile bănățenilor Eftimie Murgu și Damaschin Bojincă. Depistăm așadar considerația pe care el o nutrea încă din tinerețe față de precursorii lui bănățeni, considerîndu-se, credem, un continuator al preocupărilor lingvistice și istorice ale acestor reprezentanți ai iluminismului românesc¹³.

¹¹ *Foie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 2 din 14 ianuarie 1858, p. 15. Cu privire la cărturarul italian filoromân, Al. Marcu, *Un prieten uitat: G. V. Ruscalla* (extras din Convorbiri literare, sept.-oct. 1927).

¹² *Foie pentru minte, inimă și literatură*, nr. cit. Publicațiile la care se referă S. Mangiuca ar putea fi: *Spettatores di Firenze, Rivista Contemporanea* (Torino), *Il Mondo letterario* (Torino) ș.a., la care a colaborat G. Vegezzi-Ruscalla. În anul 1865 S. Mangiuca va publica *Semn despre folosul unei catedre de limbi neolatine*, traducere din limba italiană după Vegezzi Ruscalla, în *Concordia*, V, nr. 66—425 din 19/31 august 1865, p. 270 și nr. 67—426 din 22 august/3 septembrie 1865, p. 274—275.

¹³ În biblioteca lui S. Mangiuca se găsea lucrarea lui E. Murgu, *Widerlegung oder Abhandlung...* (Ofen, 1830), pe care o și citează în *Daco-romanische Sprach- und Gesichtsforschung*. Cărturarul bănățean poseda și lucrările lui D. Bojincă, *Animadversio...* (Pesta, 1827), și *Anticile romaniilor* (Buda, 1832—1833). *Consignațiunea despre cărțile aflătoare în Biblioteca S. Mangiuca donată „Asociațiunei Transilvane pentru literatura și cultura poporului român“*. Arh. Stat. Sibiu, Fond Astra, nr. 290/891 f. 3—16, nr. 148 și 186.

Sfârșitul scrisorii constituie o mărturie elocventă a dorinței lui Mangiuca de a activa în folosul națiunii, de a-i face cunoscute peste hotare personalitățile de seamă și realizările spirituale: „M-ar omori conștiința, dacă ași vedea indiferentism, neputincioșia, și așa nu am putea împlini nici atîta, căci ce va să zică Italia atunci de noi?” Această năzuință îl îndeamnă să aducă la cunoștința lui Mureșeanu și rugămintea lui Vegezzi Ruscalla de a i se trimite publicația *Foaie pentru minte, inimă și literatură* (anii 1850—1858), „ceruți de la mine cu mult dor“.

La puțin timp după trimiterea scrisorii pe care am prezentat-o, S. Mangiuca pleacă la Timișoara, unde își începe activitatea didactică, în calitate de profesor de limba și literatura română la Gimnaziul german (fostul Liceu piarist), fiind în același timp practicant de drept și îndeplinind officii de translator la c.r. locotenentă din Timișoara¹⁴, guvernul Voivodinei sîrbești și Banatului Timișan, unitate administrativă creată de habsburgi după revoluția de la 1848. Cercetarea cataloagelor Gimnaziului german — aflate la Arhivele Statului din Timișoara — și mărturia unuia din foștii săi elevi, facilitează reconstituirea activității desfășurate de profesorul Mangiuca la cunoscuta instituție de învățămînt.

Catedra de limbă română din cadrul Gimnaziului fusese inaugurată la 30 aprilie 1851, primul ei titular fiind profesorul Pătru Popescu, care trece mai târziu în Principate¹⁵. Preluînd catedra, Simeon Mangiuca funcționează ca profesor în anii școlari 1858/1859 și 1859/1860¹⁶.

Cît privește orientarea lui în problemele de limbă, așa cum reiese din apelul *Către învățații românilor!*, datat Timișoara, 2 august 1860 și publicat în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*¹⁷, cît și din corespondența adresată în anii 1858—1860 lui Timotei Cipariu, aceasta a fost latinistă, Mangiuca fiind adeptul ortografiei etimologice. Este semnificativ faptul că răspîndește numeroase exemplare din *Compendiul de gramatică limbii române* (ed. a II-a, Blaj, 1858) și *Crestomația sau Analecte literare* (Blaj, 1858)¹⁸, elaborate și publicate de cel mai de seamă latinist transilvănean. El însuși compunea în acea vreme — după propria-i mărturisire —, „o ortografie cu litere latine“ și aduna material „pentru un vorbăriu etimologic“¹⁹.

¹⁴ Dr. At. M. Marinescu, Simeon Mangiuca în *Familia*, XXVI, nr. 51 din 23 decembrie st.v. 4 ianuarie st.n. 1890, p. 605; I. Rusmir, *op. cit.*, p. 4.

¹⁵ T. Roșiu, *Unele date privitoare la junimea română din gimnaziul Timișoarei*, în *Amicul școalei*, II, nr. 26 din 1 iulie 1861, p. 217.

¹⁶ Arh. Stat Timișoara, *Fond Liceul piarist*. Cataloagele din anii 1858—1860.

¹⁷ *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, XXIII, nr. 37 din 6 septembrie 1860, p. 283—287.

¹⁸ Gr. Ploșteanu, *Din corespondența lui Simeon Mangiuca*, în *Orizont*, XVII, nr. 11 din 1967, p. 89. Un *Compendiu de gramatică* de T. Cipariu se găsea în biblioteca lui S. Mangiuca donată „Astrei“. Arh. Stat Sibiu, *Fond. cit.*, *Consignațiunea*..., nr. 471.

¹⁹ S. Mangiuca către C. A. Rosetti, Satu Mic, 29 aprilie 1866. Originalul în Arhiva Academiei Române. *Dosar A-7-1866*. Publicată în cuprinsul articolului *Societatea literară „adunandă“ la București și membrii ei din Austria*, în *Concordia*, VI, nr. 61—525 din 3/15 august 1966, p. 268 și nr. 63 din 7—19 august 1866, p. 276. În anul 1860 S. Mangiuca a prezidat lucrările Comisiei din Timișoara „pen-

În anul școlar 1858/1859 Manguica a avut un număr de 26 de elevi (2 elevi din clasa a II-a, 8 din clasa a III-a, 9 din clasa a IV-a, 3 din clasa a V-a, 2 din clasa a VI-a și 2 din clasa a VIII-a), iar în anul școlar 1859/1860 un număr de 32 de elevi (10 din clasa a II-a, 4 din clasa a III-a, 6 din clasa a IV-a, 9 din clasa a V-a, 2 din clasa a VII-a și 1 din clasa a VIII-a)²⁰. Calificativele acordate ni-l dezvăluie ca pe un profesor exigent. Lipsa de pregătire și de interes față de limba și literatura română era sancționată cu calificativul de *ungenügend* („insuficient“); în schimb, elevii bine pregătiți au fost răsplătiți cu calificativul de *ausgezeichnet* („excelent“). Între aceștia din urmă s-au numărat Teodor Roșiu și Paul Rotariu (în anul școlar 1858/1859 elevi în clasa a IV-a, iar în anul școlar 1859/1860 elevi în clasa a V-a)²¹. Teodor Roșu ne-a lăsat o prețioasă mărturie despre fostul său profesor de limba și literatura română, afirmând în paginile revistei *Amicul școlii* din Sibiu, că: „În acel timp cît a petrecut D-l Simeon Manguica ca profesor în Timișoara a desfășurat o activitate neobosită, din care cauză memoria Domniei Sale va rămînea neștearsă în inimile junimei, al cărui conducător a fost dînsul așa zicînd ca tata în familie“²².

Apreciat pentru temeinica sa pregătire, Manguica face parte — cum relevă un *Lehrer-Zeugnis* acordat lui Traian Lungu, în Timișoara la 27 august 1859, semnat și de S. Manguica, din comisiile de examinare a învățătorilor²³ și este, de asemenea, solicitat să-și aducă aportul la cursurile de pregătire a învățătorilor români organizate în anul 1860 la Timișoara și Lugoj²⁴.

Motivul pentru care S. Manguica, ca și predecesorul său P. Popescu, a renunțat la postul de profesor îl găsim sugerat de același T. Roșu, și anume retribuția cu totul insuficientă. Salariul era de numai 200 de florini anual, „așa de slab, cît nu e nimene în stare a prevedea catedra, de n-ar avea și altă condițiune (sursă de venit — n.n.), ce e foarte greu acum, cînd toate posturile din loc sînt ocupate de străini (...)“²⁵. Pier-

tru elaborarea unei ortografii românești unitare cu litere latine care să fie folosite în administrație și în școli“. D. Macrea, *Probleme de lingvistică română*, Ed. Stat, București, 1961, p. 81—82.

²⁰ Arh. Stat Timișoara, *fond. cit.*, Cataloagele claselor I—VIII din anii 1858—1860.

²¹ *Ibidem*, p. 12, Katalog der IV. Klasse vom Schuljahre 1858/9, f. 288—289; P. 14, Katalog der 5-ten Klasse 1859/60, f. 107—109.

²² T. Roșiu, *art. cit.*, p. 218.

²³ Arh. Stat. Timișoara, Fond 717, *Familia Lungu-Puhallo*. Atestatul mai este semnat de consilierul școlar Constantin Ioanovici, în calitate de președinte al comisiei de examinare, de Meletie Drăghici, Petru Cermena și Ioan Hațegan, ca membrii ai comisiei. S. Manguica apare și în lista de abonați pe anul 1861 ai revistei *Amicul școlii* (în dreptul localității Reșița, ca „jude de cerc“). *Lista DD. abonați la „Amicul Școlii“ pe anul 1861*, în *Amicul Școlii*, III—1862. Încă din anul următor S. Manguica figurează și între colecitanții (în Jam) la lucrarea lui N. Tincu Velia, *Istoriografia Bisericească Politico-Națională a Românilor* (Sibiu, 1865). Concordia, V, nr. 70—429 din 2/14 septembrie 1865, p. 286.

²⁴ *Osterreichische Schulbote*, Viena, nr. 16 din 21 aprilie 1960.

²⁵ T. Roșiu, *op. cit.*, p. 217.

zînd prin desființarea locotenenței c.r. ca urmare a alipirii la 27 decembrie 1860 a Banatului la Ungaria, sursa suplimentară de venit, care îi asigurase împreună cu salariul de profesor existența, Mangiuca părăsește Timișoara, îndreptîndu-se spre meleagurile cărășene. În același timp, perspectiva alegerii sale de către congregația comitatului Caraș ca jude cercual l-a putut determina să părăsească cariera didactică.

Deși angrenat în anii 1861—1868 în activitatea administrativă, îndeplinind funcția de prim pretor în localitățile Satu-Mic, Jam, Carașova și Sasca Montană, iar din 1868 stabilindu-se în Oravița practică avocatura, Simeon Mangiuca va continua să acorde atenție învățămîntului, sprijinind școala românească. Interesul lui față de școală dobîndește în împrejurările intensificării asupra naționale, a sporirii tendințelor de deznaționalizare a românilor, evidente valențe politice. Școala reprezenta pentru acest cărturar înaintat, ca pentru majoritatea cărturarilor și oamenilor politici progresiști români transilvăneni și bănățeni, o citadelă în calea tendințelor asupraitoare ale autorităților maghiare, o instituție de instruire și deopotrivă de educație națională.

Participînd la Congresul național — bisericesc care a avut loc în septembrie—octombrie 1868 la Sibiu, în calitate de deputat al cercului de alegere al Bisericii Albe, a fost ales, împreună cu Sigismund Borlea, Vincențiu Babeș, Miron Romanul și alții, într-o comisie de 9 membrii însărcinată să facă propuneri referitoare la Proiectul de lege (guvernamental) al instrucției publice prezentat Dietei de la Pesta în anul 1868²⁶. Acest proiect de lege conținea prevederi care încălcau autonomia școlară-bisericească a românilor și înlesneau autorităților politica de maghiarizare. Ca urmare, în raportul comisiei de nouă, prezentat de Vinc. Babeș, se propunea „ca președintele să facă toți pașii necesari pentru împiedicarea aducerii și punerii în lucrare ale acestui, ori a unui asemenea proiect de lege”²⁷. Neluînd însă în considerare criticile, pe care le vor exprima și deputații români, Parlamentul maghiar va vota legea XXXVII și apoi alte legi, care vor restrînge și mai mult autonomia școlară și vor accentua tendințele de deznaționalizare.

Peste doi ani, la 20 aprilie 1870 Sinodul episcopiei române gr. or. a Caransebeșului l-a ales pe S. Mangiuca ca senator școlar²⁸. Tot pe atunci

²⁶ *Protocolul Congresului național-bisericesc român de religiunea greco-răsăriteană, conchemat în Sibiu pe 16/28 septembrie 1868*, p. 48.

²⁷ În cadrul aceluiași Congres național-bisericesc S. Mangiuca semnează alături de Anton Mocioni, Vincențiu Babeș, Petru Cermena, Constantin Rădulescu, dr. Aurel Maniu, Alexandru Mocioni, Victor Mocioni, Ioan Misici, dr. Atanasie M. Marinescu, I. Tăranu, Partenie Gruescu și alți deputați bănățeni, petiția înaintată Congresului de către Vincențiu Babeș, prin care se cerea „reînființarea eparhiei române ortodoxe în Timișoara”, iar dacă deocamdată aceasta nu s-ar putea, înființarea unui consistoriu separat în Timișoara” pe seama părților române ale fostei eparhii timișene, dependent de episcopul Aradului. *Ibidem*, p. 219—221. Vezi și I. D. Suci, *Monografia Mitropoliei Banatului*, Timișoara, 1977, p. 218. Menționăm că Mangiuca va participa și la congresele național-bisericești întrunite în anii 1873, 1876.

²⁸ *Gazeta Transilvaniei*, XXXIII, nr. 47 din 2 iulie/20 iunie 1870.

Societatea de lectură din Caransebeș îi aducea mulțumiri pentru sprijinul acordat²⁹. Soția cărturarului, Ana Manguica și fiica, Angelina, donează la rîndul lor 5 florini, respectiv 1 florin 50 cr. în favoarea Școlii de fete din Oradea³⁰.

Simeon Manguica a fost membru fondator al Reuniunii învățătorilor români gr. or. din dieceza Caransebeșului (înființată în anul 1869). În cadrul adunării generale a Reuniunii care a avut loc la 20—21 august (1—2 septembrie) 1878 în Biserica Albă a rostit o cuvîntare în care a menționat marile progrese realizate de români pe plan cultural după revoluția de la 1848 cerind totodată învățătorilor, tuturor celor prezenți la adunare eforturi sporite, pentru progresul cultural al românilor, de care era condiționată fericirea lor: „Întreită, ba însutită activitate se cere ca românul să poată corespunde datorinței și misiei sale. Aceasta cere mama națiunii, căci numai prin cultură se poate noroci și fericii românul”³¹. Cu același prilej, exprimînd idei de sorginte iluministă, susținute în împrejurările dualismului austro-ungar de numeroși alți cărturari români, Manguica afirma: „Cultura, Domnilor, dă tăria, cultura dă avere, cu un cuvînt cultura dă toate cele ce sînt omului de lipsă pentru fericirea sa în lume. Deci Domnilor, cultura, cultura și iarăși cultura sunt recerînțele imperative ale spiritului timpului”³². În cuvîntul său, S. Manguica mai sublinia legătura dintre cultură și moralitate („nici este cu putință cultură fără moralitate”), rămînînd în același timp adeptul concepției cu privire la necesitatea educației religioase a poporului. Poziția sa este parțial explicabilă, luînd în considerare faptul că mulți cărturari din vremea în care a trăit și a activat vedeau în educația religioasă un mijloc de cultivare morală și totodată o puternică pavază împotriva tendințelor de dezaționalizare, care caracterizau politica oficialităților.

Preocupările lui S. Manguica privind școala și în general cultura poporului român, și-au găsit reflectarea și în sprijinul pe care l-a acordat întemeierii Reuniunii de femei în Oravița, cu menirea de a crea un „institut român pentru creșterea fetelor”³³. Soția lui Manguica, Ana, semnează în anul 1888, în calitate de președintă, împreună cu dr. G. Vuia, în calitate de secretar, *Apel-ul* prin care se aducea la cunoștință înființarea Reuniunii de femei; nu este exclus ca *Apelul* să fi fost redactat cu contribuția lui S. Manguica, care împreună cu soția sa, cu Andrei Ghidiu,

²⁹ M. M. Deleanu, *op. cit.*, p. 218.

³⁰ *Gazeta Transilvaniei*, XXXIII, nr. 88 din 23/11 noiembrie 1870. Pe Ana Manguica o aflăm și între abonații revistei *Familia* pe anul 1873. *Familia*, IX, nr. 44 din 30 decembrie/11 ianuarie 1873, p. 510.

³¹ *Protocolul adunării generale a Reuniunii învățătorilor români de la școalele confesionale gr. or. din Dieceza Caransebeșului* ținută în Biserica Albă la 20—21 august (1—2 septembrie) 1878. Reșița Montană, 1879, p. 17.

³² *Ibidem*.

³³ *Gazeta Transilvaniei*, LI, nr. 22 din 30 ianuarie/11 februarie 1888. Vezi și *Telegraful Român*, XXXVI, nr. 5 din 16/28 ianuarie 1888, p. 19.

Livia Vuia, Anastasia și Ioan Bistran, Letiția și Ion Lepa fac parte din comitetul provizoriu ales cu prilejul ședinței de constituire a Reuniunii³¹.

Cu cîțiva ani mai înainte, Manguuca sprijinise și Societatea studențească „România Jună” din Viena, printr-o donație de cărți³⁵.

Conștient de importanța factorului economic în viața unei națiuni asuprite, de necesitatea întăririi bazei materiale a luptei pentru progres cultural și eliberare națională a românilor, Simeon Manguuca a sprijinit întemeierea primei bănci cu capital exclusiv românesc din Transilvania, Banca „Albina” din Sibiu.

Ales în ședința din 19 iulie 1871 a Comitetului fondator al Institutului de credit și de economii „Albina” ca reprezentant al acestuia în Oravița³⁶, Manguuca s-a dovedit a fi deosebit de activ, reușind să colecteze un număr de 414 acțiuni — dintre care trei semnate de el —, situîndu-se pe locul al doilea după numărul de acțiuni colectate pentru crearea Băncii³⁷. Ca urmare, în ședința din 9 decembrie 1871 a Comitetului fondator „se exprimă mulțumită și recunoștință protocolară care să se comunice și în scris, Domnilor dr. Aurel Maniu din Lugoj și Simeon Manguuca din Oravița, ca *celor mai activi și mai zeloși reprezentanți ai Institutului* (subl. n.), exoperînd cel dintîi subscrieri la 434 și cel din urmă la 414 acțiuni”³⁸.

Înființată în anul 1872, Banca „Albina” a avut la început un caracter mixt, de institut de credit și de asociație cooperatistă³⁹. În vara aceluiași an conducerea Băncii a trecut la crearea de reuniuni de credit, care reprezentau la început „fundamentul institutului” și prin intermediul cărora urma să pătrundă capitalul la sate și orașe⁴⁰.

De organizarea Reuniunii de credit din Oravița s-a ocupat, desigur, S. Manguuca, care era dornic să-și aducă contribuția la sprijinirea financiară a țărănimii și a tinerei burghezii românești din ținutul Oraviței. De altfel, referitor la atitudinea sa față de țărănime, cunoaștem faptul că a fost un apărător al intereselor acesteia, pledînd ca avocat în procesele urbariale judecate cu Societatea „STEG” pentru deposdarea de

³⁴ *Ibidem*. *Telegraful român*, XXXVI, nr. II din 30 ianuarie/11 februarie 1888, p. 42—43.

³⁵ *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, I, (1800—1891). Ed. pentru Literatură, 1968, p. 65.

³⁶ Arh. Stat Sibiu, *Procese ale Comitetului fondator și ale Direcțiunii Institutului de credit și economic „Albina” 1871—76. Protocolul ședinței din 19 iulie 1871 a Comitetului fondator*, nr. 15.

³⁷ Vezi Petra-Petrescu, *Monografia Institutului de credit și de economii „Albina” (1872—1897)*, Sibiu, 1897, p. 104.

³⁸ Arh. Stat. Sibiu, *Procesele verbale ale Comitetului fondator și ale Direcțiunii... 1871—76. Protocolul ședinței din 9 decembrie 1871 a Comitetului fondator*, nr. 45.

³⁹ B. Surdu, *Băncile și consolidarea burgheziei române din Transilvania*, în *Anuar. Institut de istorie din Cluj*, t. V, 1972, p. 163.

⁴⁰ Vezi M. Drecin, *Activitatea Reuniunilor de credit pentru participanți, înființate și conduse de Banca „Albina”*, în *Lucrări științifice, Istorie-Științe Sociale-Pedagogie*, Oradea, 1972, p. 99. În general, cu privire la Bancă, vezi M. Drecin, *Monografia Băncii „Albina” (1872—1918)*. Teză de doctorat, Cluj-Napoca, 1977.

pămînturi⁴¹. Întemeierea unei instituții de credit românești în Oravița — fie deocamdată și sub forma unei filiale a Băncii „Albina“ —, se impunea cu atît mai mult, cu cît pînă în acel moment în localitate nu exista decît „Oraviczaer Sparkassa A.G.“ (creată în 1866)⁴².

Pentru a se informa asupra posibilităților de activitate ale Reuniunii de credit din Oravița, în iulie 1872 Iacob Bologa a efectuat, ca trimis al Direcțiunii Băncii „Albina“, o deplasare la Oravița, unde s-a întîlnit cu S. Manguica. La dorința expresă a acestuia și ca urmare „a unor împrejurări particulare“, Direcțiunea era autorizată să numească și un al doilea președinte al Comitetului Reuniunii de credit din Oravița⁴³. La sfîrșitul anului 1872, această Reuniune avea deja un număr de 250 de participanți și primise o donație de 24.050 florini⁴⁴. În anul următor Manguica a efectuat o deplasare la Timișoara, participînd la Conferința delegaților comitetelor de Reuniuni întrunită la 5 noiembrie 1873 în centrul bănățean, unde a avut ocazia de a se întîlni cu directorul „Albinei“⁴⁵.

În activitatea pe care a desfășurat-o în fruntea Reuniunii de credit din Oravița, S. Manguica, așa cum deducem din anumite acte semnificative ale Comitetului Reuniunii, deci inclusiv ale președintelui său, a susținut interesele țărănimii, față de care a manifestat o atitudine binevoitoare. Astfel, în anul 1873 Comitetul se adresează cu o cerere către Direcțiunea „Albinei“ solicitînd „prelungirea pe un an a ratelor de împrumut de la participanții acelei Reuniuni din cauza recoltei rele, (...)“⁴⁶. Mai știm că în ședința sa din 28 octombrie 1873 Comitetul Reuniunii de credit din Oravița „nu află de lipsă întabularea declarațiunilor din cauza prelungirii (achitării ratelor de împrumut — n.n.), ci crede deajuns a se publica prin comune, că, cînd se va afla că un participant se clatină în averea ori îmblă a face datorii fără a se arăta acest Comitetului, atunci să se întabuleze îndată declarațiunile la toți participanții din acea comună“⁴⁷. În urma propunerii directorului „Albinei“, Consiliul de administrație a acceptat prelungirea achitării ratelor de împrumut a 122 de participanți la Reuniunea din Oravița pînă la 1 august 1874, cu condiția ca la acel termen să-și achite întregul împrumut și cu 12% dobîndă pe întreaga perioadă a prelungirii. Consiliul a acceptat totodată ca suficientă măsura propusă de Comitetul Reuniunii din Oravița⁴⁸, amintită anterior. Dar, îndeosebi țărănimia din ținutul Oraviței se găsea în acea perioadă

⁴¹ I. Rusmir, *op. cit.*, p. 7.

⁴² Sim. Sam. Moldovan, *Oravița de altădată*, p. 42. Kormos A., 1910—1911, *Pénzügyi Compasz*, Husz. évf., Budapest, p. 796.

⁴³ Arh. Stat Astra, *Procese verbale ale Consiliului de administrație al Institutului de credit și economie „Albina“ 1872—1875. Protocolul ședinței din 24 iulie 1872*, nr. 92.

⁴⁴ *Ibidem*. *Procesele verbale ale Comitetului fondator și ale Direcțiunei... 1871—76. Protocolul ședinței din 5 februarie 1873*, nr. 74.

⁴⁵ *Ibidem*. *Procese verbale ale Consiliului de administrație... 1872—75. Protocolul ședinței din 13 noiembrie 1873*, nr. 216.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 217.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*.

într-o situație grea și nu putea face față obligațiilor impuse de Bancă, astfel că la 26 ianuarie 1874 Consiliul de administrație a hotărât „să se dispună intabularea obligațiunilor și declarațiunilor la acei participanți de la Reuniunea Oravița, căror li s-au conces prelungirea pînă în august a.c. a răspunderii ratelor de împrumut, fără ca însă ei să satisfacă obligămîntul lor prin plățirea intereselor anticipative pînă la termenele fixate”⁴⁹. O altă propunere a Comitetului Reuniunii din Oravița privind transformarea mai multor „împrumuturi de reuniune în credite ipotecare”, nu a fost aprobată⁵⁰. La sfîrșitul lunii ianuarie 1874 Reuniunea de credit din Oravița avea restanțe în valoare de 4.865 fl., 50 cr.⁵¹.

Un complex de factori — în primul rînd nerentabilitatea —, a determinat Consiliul de administrație al Băncii „Albina” să hotărească la 18 aprilie 1874, „în principiu”, desființarea tuturor Reuniunilor de credit cu excepția celei din Sibiu⁵². Reuniunea din Oravița va mai funcționa pînă la sfîrșitul anului 1874. S. Manguica păstrează în continuare legături cu „Albina”, fiind numit la 20 ianuarie 1875 bărbat de încredere în Oravița, cu un onorariu anual de 200 florini⁵³. În această calitate, la 3 februarie 1875 Consiliul de administrație îi va aproba o „plenipotență specială”, „ca mijlocitor la răscumpărarea prin casa de economii din Oravița a pretențiunilor institutului nostru de pe la participanții Reuniunii de credit de acolo”⁵⁴. Din protocoalele de ședință ale Consiliului de administrație al „Albinei” mai reținem ca semnificativ faptul că, în urma „relațiunii” din 26 mai 1875 a lui S. Manguica, i se trimite suma de 50 de florini, parte din tantiema destinată de adunarea generală din acel an pentru învățăceii de meseriași din Oravița și ținut, „pentru a o înmanua antistiei numiților meseriași”⁵⁵.

Printr-o scrisoare adresată Direcțiunii „Albinei”, la 3 aprilie 1876, S. Manguica a demisionat din funcția de „bărbat de încredere” al Băncii. Cu aceasta lua sfîrșit activitatea sa legată de Banca „Albina” și de Reuniunea de credit din Oravița, cea dintîi instituție — filială —, financiară românească din Oravița, activitate care nu i-a prea adus foloase materiale. Treptat însă situația lui Manguica va deveni prosperă, ajungînd să se numere printre „viriliștii” orașului Oravița plătiind o dare de 785,48 fl.⁵⁶ (Nepotul său, dr. Ioan Manguica va face parte din Direcțiunea Societății pe acțiuni „Oravițana”, înființată în anul 1892)⁵⁷.

⁴⁹ *Ibidem*. *Procese verbale ale Comitetului fondator și ale Direcțiunii...* 1871—76. *Protocolul ședinței din 26 ianuarie 1874*, nr. 17.

⁵⁰ *Ibidem*. *Protocolul ședinței din 9 decembrie 1874*, nr. 225.

⁵¹ *Ibidem*. *Procese verbale ale Consiliului de administrație...* 1872—75. *Protocolul ședinței din 12 martie 1874*.

⁵² Vezi și M. Drecin, *Activitatea Reuniunilor...*, p. 105.

⁵³ Arh. Stat Sibiu, *Procese verbale ale Consiliului de administrație...* 1872—75, *Protocolul ședinței din 20 ianuarie 1875*, nr. 5.

⁵⁴ *Ibidem*. *Protocolul ședinței din 3 februarie 1875*, nr. 14.

⁵⁵ *Ibidem*. *Procese verbale ale Comitetului fondator și ale Direcțiunii...* 1871—76. *Protocolul ședinței din 5 iulie 1875 a Direcțiunii*, nr. 108.

⁵⁶ S. Moldovan, *op. cit.*, p. 59.

⁵⁷ Kormos A., *op. cit.*, p. 795.

Un alt document inedit pe care îl valorificăm, îl reprezintă scrisoarea adresată de Simeon Mangiuca la 17 ianuarie 1882 din Oravița lui George Barițiu, epistolă care ne luminează aspecte mai puțin cunoscute ale relațiilor etnografului și filologului bănățean cu marele cărturar transilvănean⁵⁸.

G. Barițiu consemnase elogios în ziarul său, *Observatorul*, din Sibiu, apariția *Călindariului iulian, gregorian și poporal român* pe anul 1882 relevând valoarea deosebită a acestei tipărituri, în care autorul valorifica cercetările sale privind străvechile sărbători — de origine păgînă —, ale poporului român. Între altele, el scria: „Dacă noi această carte o am recomanda lectorilor ca simplu calendar uzitat, cu aceasta nu am face mai nimic, pentru că de cîțiva ani încoace se publică și în limba noastră mulțime de calendare și se vînd din ele cu miile. În calendarul d-lui Mangiuca aflăm o colecțiune de sărbătorile etnice, cîte au rămas la poporul nostru de mii de ani, parte cu numirile lor antice, păgînești, parte transformate și baptizate cu termeni de ai creștinismului. Din partea noastră mulțumim d-lui Mangiuca că toată căldura sufletească, pentru că a împlinit o veche dorință a noastră, de a culege în ordine cronologică sărbătorile păgînești și alte credințe tot păgînești, cîte s-au mai conservat la poporul nostru și dintre care unele ne duc nu numai pe două mii de ani străvechime, ci ne îmbină viața noastră națională cu divinitățile mari și mici imaginate din mitologia elină și romană. Pînă cînd unii adună cîntecele poporane, alții poveștile și iarăși alții Flora poporului, d-lui își alege acest cîmp tot așa de larg și bun de cultivat, pe care-l cultivă dincolo între alții dn. Teodorescu ș.a. Început prea bun, dn. Mangiuca însă nu poate sta acilea, căci îndată ce va eși din Banat mai departe, va mai face și alte descoperiri prețioase⁵⁹. Luînd cunoștință de aceste aprecieri măgulitoare, aparținînd unuia din ctitorii culturii românești moderne dincoace de Carpați, S. Mangiuca îi trimite lui Barițiu „un exemplar legat“ al *Călindariului* și îi mulțumește „pentru expresiunea recunoscătoare dată în *Observatoriu* despre *Călindariul* meu, căci nu numai eu ci întreaga inteligenția națiunii române dă foarte mult pe părerea veteranului literator român⁶⁰.

În același an G. Barițiu retipărea în revista *Transilvania*, organul *ASTREI*, două studii din Calendarul lui S. Mangiuca: *Petrecerea mor-*

⁵⁸ Bibl. Academiei R. S. România, Ms. rom. 1010, f. 19.

⁵⁹ *Observatorul*, IV, nr. 97 din 2/14 decembrie 1881, p. 402.

⁶⁰ Bibl. Academiei R. S. România, Ms. rom. 1010, f. 19. Pentru prețuirea de care se bucura Barițiu din partea lui Mangiuca, menționăm și faptul că în biblioteca acestuia din urmă se găseau următoarele lucrări ale cărturarului transilvănean: *Deutsch-rumänisches Wörterbuch*... în colaborare cu G. Munteanu (Brașov, 1853), *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai din Șinca* (București, 1869) și ediția *Catehismului calvinesc* (Sibiu, 1879). Arh. Stat. Sibiu, fond cit., *Consignațiunea*... nr. 301, 359, 431.

tului⁶¹ și Moșii sau sacrificiul morților⁶². Pornind de la considerentul că „nu e de ajuns ca să alergăm numai după documente scrise, spre a ne avea odată istoria noastră națională, ci trebuie să ne adunăm la un loc și literatura nescrisă și toate tradițiunile noastre, fie acelea etnice păgine, fie creștine, fie înțelepte, fie și absurde, căci avem trebuință să străbătem în cea mai departe vechime, pînă unde ne luminează mult, puțin, scriitori elini și latini”⁶³, Barițiu subliniază încă odată valoarea și noutatea studiilor lui Mangiuca, înmănunchiate în Calendar, recomandîndu-l spre lectură nu numai istoricilor și etnografilor români, ci și celor străini.

Călimdarii din 1882 a cunoscut o mare răspîndire ajungînd, între altele, în biblioteci din București, Timișoara, Sibiu etc. Mai multe exemplare, dăruite de S. Mangiuca, au fost răspîndite în Maramureș de marele luptător pentru libertate națională și socială Vasile Lucaciu. Pe aceste exemplare Mangiuca a scris următoarea dedicație către țărani și gospodarii satelor maramureșene: „Acest călimdarius ți se dăruiește, ca citindu-l d-ta și citindu-l și înaintea altora, apoi dîndu-l și altora să-l citească, să vă îndulciți cu toții de limba dulce românească; să vă dedați a citi românește; să vă iubiți datinele, limba și legea românească, ca așa fiind să vă cumpărați și alte cărți românești și mai ales să vă cumpărați cel puțin cîte un calendariu românesc în tot anul. Ca așa grăind, citind și scriind românește să rămîneți și să fiți români adevărați; și să puteți deștepta pe toți sufletul de români, să fie români harnici și români buni”⁶⁴. Dedicția constituie o mărturie elocventă a caracterului militant al operei lui S. Mangiuca, relevă țeluri fundamentale ale întregii sale activități; răspîndirea culturii românești și fortificarea conștiinței naționale a românilor din Monarhia austro-ungară.

Cercetarea presei vremii ne oferă posibilitatea cunoașterii și a unor aspecte ale orientării și activității politice a lui Simeon Mangiuca, care se manifestă în anii deceniului al 9-lea al secolului trecut, ca un susținător al politicii promovate de Partidul Național Român. Astfel, el participă activ la Conferința alegătorilor români din cercul electoral Oravița, care a avut loc în 7/19 aprilie 1884⁶⁵. Cu acest prilej a luat cuvîntul și, la propunerea sa, conferința „a primit cu unanimitate și în-suflețire” un „conclus” formulat de avocatul Ion Lepa, de aderență la

⁶¹ *Transilvania*, XIII, nr. 15—16 din 1—15 august 1882, p. 121—127.

⁶² *Ibidem*, nr. 17—18 din 1—15 septembrie 1882, p. 140—143.

⁶³ *Ibidem*, nr. 15—16, p. 121.

⁶⁴ *Observatorul*, VI, nr. 49 din 22/4 iulie 1883, p. 293.

⁶⁵ *Luminătorul*, V, nr. 29 și 30 din 14/26 aprilie 1884. *Supliment*. Despre această conferință relatează și *Observatorul*, în care, între altele se scrie: „Pentru cercul Oravița comitatul Caraș-Severin s-au ținut în 19 aprilie a.e., st.n. luînd parte aproape 300 de alegători. Conferința a enunțat cu mare entuziasm aderarea sa la programa națională din Sibiu, pe care toți prezenții o țin de unica mîntuitoare pentru poporul român. Față de alegerile viitoare de deputat dietal s-au făcut pregătiri pentru o acțiune intensivă și rezolută, ce se probează prin tăria de caracter și energia probată a bărbaților aleși în comitetul electoral constituit: S. Mangiuca (...). *Observatorul*, VII, nr. 31 din 30/18 aprilie 1884, p. 123.

Programul Partidului Național Român din Ungaria și Transilvania adoptat la Conferința din 12—14 mai 1881 de la Sibiu, care, după cum este cunoscut, în esență contesta legalitatea dualismului austro-ungar. În „conclus“ se afirma: „Considerînd că programa națională statorită de lamura națiunei, ca delegați ai tuturor alegătorilor români din țară în an. 1881 la Sibiu, și între împregiurările de astăzi corespunde întru toate dreptelor postulate ale națiunei noastre, conferința — și declară aderența sa necondiționată la acea programă (...)”⁶⁵. Sub „stindardul“ programului P.N.R. s-a trecut la constituirea în Oravița Montană — locul de desfășurare a alegerilor de cerc — a unui comitet electoral cercual și s-a exprimat totodată necesitatea creării în fiecare comună din cerc a cîte unui subcomitet, cu denumirea de comitet electoral comunal etc. La propunerea unei comisii, a cărei raportor a fost I. Lepa, s-a ales Comitetul cercual, în care alături de Ilie Trăilă, Baltazar Muntean, Andrei Ghidui, Ion Pop, Ion Bistrean, Nicolae Tătucu, Ion Matesetean, Matei Stroia, Iacob Botoș, Mihai Fometescu și Ion Lepa, a fost ales și Simeon Manguica. Acesta s-a numărat așadar în acei ani între fruntașii vieții politice a românilor orăvițeni.

Un ultim aspect al biografiei și al activității lui Simeon Manguica la care ne referim, este cel al legăturilor pe care le-a avut cu diferite instituții cultural-științifice naționale.

Încă în anul 1865, pe cînd era pretor în Jam, Manguica apare ca membru al *Asociațiunii naționale* din Arad⁶⁶. De pe atunci datează și primele sale contacte cu *ASTRA*, pe care le cunoaștem. Printr-o scrisoare adresată Comitetului *ASTREI*, se oferea să elaboreze sau să colaboreze la elaborarea unui Dicționar (al limbii române). În consecință, în ședința extraordinară a Comitetului *Asociațiunii* din 3 august 1865 se recomanda adunării generale „și D. Manguica, f(ost) profesor, care posedă cunoștința limbilor romane, slavice, germane și are cunoștință și despre limba celtică-dacică, în obiectul ortografie”⁶⁷. După cum este cunoscut, sub egida *ASTREI* nu se va elabora un asemenea dicționar, el va fi opera lui A. Tr. Laurian și I. C. Massim, fiind tipărit în anii 1871 și 1876 de către Academia Română.

Legăturile lui S. Manguica cu *ASTRA* își vor găsi o consacrare postumă prin donarea valoroasei sale biblioteci, constînd din 486 de opere în 728 de volume, acestei instituții⁶⁸. Scrisoarea prin care dr. L. Meheș aduce la cunoștința conducerii *Asociațiunii* dorința exprimată de socrul său, S. Manguica, ca după moarte „biblioteca lui să se doneze unei societăți culturale române“, a fost între timp valorificată⁶⁹. Cît privește

⁶⁶ *Concordia*, V, nr. 59—418, din 25 iulie/6 august 1865, p. 242.

⁶⁷ Arh. Stat Sibiu, *Protocolul Agendelor Asociațiunii 1861—1867*, I, nr. 142/1865; *Gazeta Transilvaniei*, XXVIII, nr. 63 din 23/11 august 1865, p. 250 și nr. 66 din 2 septembrie/21 august 1865, p. 261—262.

⁶⁸ Arh. Stat Sibiu, *Fond Astra*, nr. 290/891, f. 3—16. *Consignațiune...*

⁶⁹ Doina Babeu, *Biblioteca filologică a lui Simeon Manguica. Semnificația unei donații*, în *Orizont*, XXIX, nr. 14 din 6 aprilie 1978.

semnificația actului de donație, ea este într-adevăr aceea „de unitate spirituală și de solidaritate națională“. Mai trebuie, după opinia noastră, subliniată și recunoașterea însemnătății *ASTREI* ca cea mai importantă instituție cultural-națională a românilor din Monarhia austro-ungară.

S. Manguica s-a numărat și între sprijinatorii *Societății pentru fond de teatru român* (înființată în 1870), cea de a doua instituție culturală reprezentativă a românilor de dincoace de Carpați. Atît Manguica cît și familia sa au văzut în teatru nu numai un mijloc de educație estetică și de divertisment, ci și, poate mai ales, un important mijloc de cultivare a limbii și de educație națională.

Se cunoaște faptul că încă în august 1868 S. Manguica sprijinise venirea trupei lui M. Pascali la Oravița și susținuse succesul artei teatrale românești în această localitate cu fonduri substanțiale primite de la socrul său⁷⁰. După crearea *Societății pentru fond de teatru* manifestă interes față de activitatea acesteia și se numără între susținătorii ei activi. Alături de Atanasie M. Marienescu, figurează între fruntașii orăvițeni care la 1 mai 1872 felicitau printr-o telegramă adresată lui Iosif Vulcan, adunarea generală a Societății care avea loc la Satu-Mare, dorindu-i „rezultat bun“⁷¹. Interesul cărturarului pentru arta românească se reflectă și își găsește o consacrare locală prin alegerea sa ca vicepreședinte al *Societății române de cîntări*⁷², înființată în 19 mai 1872. După crearea, cu aportul lui substanțial, a Casinoului român din Oravița — în 27 februarie 1873 —, într-o ședință a Comitetului acestuia, care a avut loc la 11 iunie 1874, s-a dezbătut conținutul unei scrisori adresată de M. Pascali lui At. M. Marienescu și lui S. Manguica în legătură cu proiectatul turneu al artistului în Oravița. La propunerea lui Manguica, Comitetul „promite sprijinul său deosebit“⁷³.

Cu prilejul adunării generale a *Societății pentru fond de teatru* de la Oravița din 26—27 septembrie 1874, S. Manguica figurează între conferențieri, cu comunicarea *Botanica la poporul român*, publicată în același an în revista *Familia*⁷⁴. Legăturile învățatului cu *Societatea pentru fond de teatru* sînt confirmate de o scrisoare adresată la 22 august 1876 din Biserica Albă lui Ioan Pușcariu, casierul Societății, prin care trimitea 12 florini, reprezentînd taxa de membru pe anii 1875—1876⁷⁵. Ca urmare, numele său apare în *Lista membrilor efectivi* prezentată la adunarea generală a Societății care a avut loc în Lugoj la 23 septembrie 1876⁷⁶.

⁷⁰ Sim. Sam. Moldovan, *op. cit.*

⁷¹ I. Crișan, *Teatrul din Oravița (1817—1967)*. Reșița, 1967, p. 154. În același an S. Manguica contribuie cu 1 florin la venitul balului „aranjat” în Reșița în 3 octombrie 1872 cu ocazia adunării generale a Societății pentru fond de teatru român. *Familia* XII, nr. 28 din 11 iulie/23 iulie 1876, p. 335.

⁷² M. M. Deleanu, *op. cit.*, p. 218.

⁷³ Sim. Sam. Moldovan, *op. cit.*, p. 120.

⁷⁴ *De însemnătatea botanicei românești*, în *Familia*, nr. 43—49 din 1874.

⁷⁵ Arh. Stat Brașov, *Fond A.S.P.F.D.T.* 53. Anul 1870—1894, nr. 7124.

⁷⁶ *Ibidem*, nr. 7133.

Cunoscînd și apreciîndu-i activitatea științifică în domeniul filologiei, în anul 1866 Iosif Vulcan, redactorul *Familiei*, propunea ca Simeon Manguica, considerat „negreșit cel mai mare filolog român în Banat“, să reprezinte, împreună cu Vincențiu Babeș, Banatul în *Societatea literară* aflată în curs de constituire la București⁷⁷. Manguica însuși se socotea îndreptățit și era dornic să facă parte din Societatea care își propunea să stabilească ortografia, să elaboreze gramatica și dicționarul limbii române. În acest scop s-a adresat printr-o scrisoare, datată Satu Mic în 29 aprilie 1866 lui C. A. Rosetti, Ministrul cultelor și Instrucțiunii publice în guvernul de la București⁷⁸. Prezintăndu-și succint pregătirea, orientarea și activitatea filologică, cărturarul bănățean îi adresa rugămintea ca „să aibi acea bunătate a mă face părtaș de societatea respectivă, căci voiesc a face națiunii mele serviciu cu rezultatul osteneților mele, (...)”⁷⁹. Pentru a-l convinge pe Rosetti de capacitatea sa de a contribui la realizarea obiectivelor pe care și le-a propus *Societatea literară* („în privința însușirii mele cu privință la cauză“), Manguica îl mai ruga să ceară referințe de la profesorul gimnazial Petru Popescu și de la avocatul Vasile Maniu, „compatrioți“ de-ai săi bănățeni aflați în România⁸⁰.

În pofida dorinței sale, S. Manguica nu a fost numit între cei dinții membrii ai *Societății literare*, ceea ce explică dezamăgirea resimțită de cărturarul bănățean, căreia i-a dat expresie în articolele polemice publicate în ziarul *Concordia*⁸¹.

În anii următori el a urmărit cu interes literatura științifică din domeniile filologiei, istoriei, etnografiei de peste Carpați, în biblioteca sa găsindu-se lucrări semnate de A. D. Xenopol, B. P. Hașdeu, Gr. Tocilescu, N. Densușianu, T. Maiorescu, H. Tiktin, M. Gaster, L. Șăineanu etc.⁸². Totodată interesul lui față de activitatea Academiei Române a rămas puternic, fapt pe care îl deducem și din prezența în aceeași bibliotecă a publicației celui mai înalt for cultural-științific național, *Analele Academiei Române* (Sesiunile anilor 1879—1889, tom. I—XI)⁸³.

⁷⁷ I. Vulcan, *Societatea literară română*, în *Familia*, II, nr. 11 din 15/27 aprilie 1866, p. 131.

⁷⁸ Arh. Academiei R. S. România, Dosar — A-7-1866. Vezi și *Concordia* VI, nr. 62—525 din 3/15 august 1866, p. 272.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*.

⁸¹ Amăgire și dezamăgire în privința membrilor din Austria denumiți pentru *Societatea literară adunîndă la București*, în *Concordia*, VI, nr. 67—530 din 2 septembrie/21 august 1866, p. 292—293. Vezi și *Concordia*, nr. 62—525 din 3/15 august 1866, p. 272 și nr. 77—540 din 26 vinicer (septembrie)/7 octombrie 1866, p. 334. Menționăm că pretenția lui S. Manguica de a fi numit membru al *Societății literare*, fusese respinsă și de către G. Barițiu, G. Em. Marica, *Studii de istorie și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, vol. II, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1966, p. 92.

⁸² Arh. Stat Sibiu, Fond Astra, nr. 290/891. *Consignațiune*...

⁸³ *Ibidem*, nr. 314—335.

În mod firesc însă, pe S. Mangiuca îl legau de țară nu numai preocupările științifice, ci și puternicul sentiment al unității naționale care îl stăpînea pe învățat. O dovedise între altele în anul 1877, cînd printr-o donație și-a manifestat solidaritatea cu Războiul pentru independența României⁸⁴.

În aceeași perioadă numele cărturarului bănățean a devenit tot mai cunoscut în România. La prestigiul său contribuise substanțial *Călimăriul* din 1882, care a fost apreciat de numeroase publicații din țară, între care *Românul*, *Telegraful*⁸⁵, din care reproduce *Educatorul*⁸⁶, și alături de acesta minuțioasele și eruditele studii publicate în *Familia* și în *Rumänische Revue*. Apare astfel firească alegerea sa la 22 martie 1890 ca membru de onoare al Academiei Române (cu 19 bile pentru și 2 contra)⁸⁷. Un exemplar din lucrarea *Daco-romanische Sprach — und Geschichtsforschung* (I. Theil, Oravicza, 1891), cu mențiunea „exemplar de onoare“ va fi trimis Bibliotecii Academiei⁸⁸. Din nefericire însă, la 4 decembrie (22 noiembrie) 1890 Simeon Mangiuca se stîngea din viață, fără a mai avea prilejul de a păși în aula „nemuritorilor“. Ana Mangiuca înștiință imediat Academia despre decesul soțului ei⁸⁹, iar înaltul for științific în ședința sa din 23 noiembrie a aceluiași an, a decis să i se transmită telegrafic „regretele Academiei“⁹⁰. Numele lui S. Mangiuca va reveni în raportul pe care secretarul general al prestigioasei instituții, D. Sturdza îl va prezenta în ședința din 19 martie 1891 a Academiei, în care va aprecia că „repausatul și-a cîștigat merite însemnate printr-o neîncetată activitate literară și mai ales printr-o serie de studii etimologice asupra limbii române, publicate în anii din urmă“⁹¹.

Reprezentat de seamă al intelectualității românești din teritoriile aflate sub dominația Monarhiei austro-ungare, învățatul bănățean Simeon Mangiuca, a servit cu devotament, așa cum reiese și din mărturiile prezentate în această lucrare, interesele poporului român, ale națiunii sale asuprite, binemeritînd din partea posterității.

⁸⁴ I. Luncan, W. Marin, I. Munteanu, Gh. Oancea, *Independența României. Participări bănățene*, Ed. Facla, 1977, p. 78.

⁸⁵ I. Rusmir, *op. cit.*, p. 19.

⁸⁶ D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Ed. Acad. R. S. România, 1968, p. 255.

⁸⁷ *Analele Academiei Române*, Seria II, Tom. XII, 1889—1890. Partea administrativă și dezbaterile. București, 1890, p. 104. Cu prilejul decesului lui S. Mangiuca, *Gazeta Transilvaniei* îl aprecia ca pe „unul dintre fruntașii noștri români“, distins „pentru frumoasele lui cunoștințe“ de Academia Română, prin numirea lui ca membru de onoare. *Gazeta Transilvaniei*, LIII, nr. 265 din 27 noiembrie (9 decembrie) 1890.

⁸⁸ Bibl. Academiei R. S. România, Cota II 108408.

⁸⁹ *Analele Academiei Române*, Seria II, Tom. XIII, 1890—1891. Partea administrativă și dezbaterile. București, 1892, p. 26.

⁹⁰ *Ibidem*.

⁹¹ *Ibidem*, p. 60.

ANEXE

Oravița, 14 sept. 1858

Prea onorate Domnule Redactor!

Rog să binevoiești a publica articolul alăturat epistolei acesteia. Mai departe doresc ca să fie articolul acesta publicat numa sub semnul litera *M*, precum am și subscris. Fă bine și corege stilul unde vei afla *D*. Ta de bine pentru că voi fi greșit undeva, fiindcă sunt bolnav de friguri, și așa nu mă simt întocma dispus spre lucrări spirituale; totuși însă am compus articolul acesta grăbindu-mă, căci timpul mi-e scump. Să aibi Domnul meu bunătate a-mi trimite *vreo două au trei exemplare a foaiei în care se va tipări articolul de față*, pentru că-mi sunt de lipsă spre trimitere la Italia în Turin și Mediolan. Acestea exemplare a foaiei le pot primi cu adresa lui *Avram Grema*, docent, per *Oravița în Broșteni*, fiindcă cu dînsul sînt prenumerat la *Gazeta*.

Mai am apoi o fierbinte rugare a îndrepta către *D*. Ta. Te rog adică în numele națiunei noastre, ca pe unul ce vine adese în atingere cu literații noștri, și-i cunoaște mai bine decît alții, să binevoiești a culege *schite biografice* despre următorii bărbați ai noștri: 1. despre canon. *Cipari*; 2. despre *Barițiu*; 3. despre *Papiu Ilarian*; despre *Maiorescu*; 5. despre *Aron*. Acestea schite biografice se cer de la mine spre publicare în jurnalele din Italia. Cînd se vor fi stampat 20 de biografii, atunci se vor uni întruna și se vor publica în un volum în Florența. Schitele biografice trebuie să aibă, încît e cu puțință, următoarele forme: 1. anul, locul nașterii, condițiunea părinților; 2. unde și ce au studiat și în ce stare se află azi acești bărbați; 3. care sunt produsele lor literare; se mai pot adauga și alte date interesante. Publicarea biografiilor acestora ne va face pe noi românii populari în Italia și pe urmă în Europa. Șase biografii sunt deja publicate, *patru* stau spre publicare; toate sunt ale bărbaților din Principate. Voi căuta să trimit unele biografii și din Banat; înțeleg pe *Murgu* și *Damaschin Bojincă* cel din Moldova, numai nu știu despre cel din urmă în ce stare ori diregătorie se află acolo. Am tare speranța că Domnia ta nu mă vei lăsa jos, ci vei aduce pe altariul națiunei această jertfă. Căci crede-mă Domnul meu nu am pe altul, către care să mă pot adresa spre acest sfîrșit; altcum sunt deplinit convins, că nu e altul în stare a culege așa biografii decît Domnia ta. M-ar omori conștiința, dacă ași vedea indiferentism, neputincioșia, și așa nu am putea împlini nici atîtea, căci ce va să zică Italia atunci de noi? Foaia *Gazetei* din anul 1850 pînă inclusiv 1858, o cere de la mine cu mult dor *Giov. Vegezzi-Ruscala* (carele mai nainte a fost prenumerat pe *Gazeta*, însă avînd neplăceri a încetat); ce să fac căci eu nu o posed? Călătorind eu de acasă pe circiter 10 octomvrie c.v., bine ai face Domnia ta de m-ai putea trimite pomenitele biografii pînă atuncea. Intru altele rămîn al Domniei tale

devotissimo servo

Simeon Manguica absol. Jurist.

Adresa mea să sune de-a dreptul la: *Oravița*,

(Arh. Mureșenilor, Brașov, *Dosar* 569, nr. 2456)

Preconamite Domnului Secretar.

Rogu-se bine voesci a publica articolulul a scrisurii episcopului
 acestei a. Mai de pârte doorescu ca se fie arătarea a
 acestia publicata numai sub semnulul litera R.M., precum
 amu si subscriu. Să bine si scrie stilul unde vei afla t.
 sa de bine, precum vei fi scrisu unde va, fiinduca vreau
 totina va de priuici, si asia nu me simtu inlocu a scriu
 spre lucrari spirituale; totusi. msa amu conșu a articolul
 acestia grabindume, ca si timpulu meu se scumpu. Iată: Domn
 nulu meu luncate amu tremide vece bene in loci exemplare
 a foci in canca se va țigari articolulul de pârta, pentru
 ca mi sentu de liza spre trimite a Italia si durinu si
 madoia nu. Acestea exemplare a foci le potu primi cu doorescu
 in Academia Prima, dorescu, per bravita in Broderia, fiindu
 ca eu doorescu sentu potu numerata la Secretar.

Mai amu apoi a scriu rugare a madoia catra tita,
 Te rog a deca in numele nativnei noastre, ca pot unu luncate
 vine adu a madoia cu literati nostri, si cunosc
 mai bine de ca a alii, si vine voesci a scrie scriu
biografice despre umulatori barbati ai nostri: 1. despre
canon Cizari; 2. despre Baritii; 3. despre Papiri Clariani
 4. despre Maiorescu; 5. despre Uronu. Acestea scriu biog-
 grafie se cun de la mine si se publica in jor natele din
 Italia. Candu se voru fi stamgatu 20 de biografii, atunci
 se voru uni in tona si se voru publica si unu volumu
 in Florentia. Si bielle biografice trebu de arta, madoia.

Fig. 1 a. Scrisoare adresată de către S. Manguica lui I. Mureșanu, Oravița, 14 septembrie 1858 (Arhiva Mureșenilor, Brașov, dos. 569, nr. 7456).

meatului e cuprinsă, următoarele forme: 1. anul, locul
nasterii, condițiunea părinților; 2. unde și ce au studiat
și unde și în ce stare se află azi acești bărbați; 3. cari
sunt produsele lor literare; 4. ce mai pot adăuga și alte
date interesante. Publicarea biografiilor acestora ne
va face pe noi români populari în Italia și pe urma
ni în Europa. Sease biografii sunt deja publicate, patru sunt
pe publicare; toate sunt ale bărbaților din Principat.
Voi conta de locurile unde biografii și din Bonatu; în
Tilozu pe Murza și Damascinu Bojincă cel din Trolton,
numai nu știu de ce cel din urma nu se stăruie din
gătură se află acolo. Amu lant speranța ca domnia ta
nu me vei lăsa jăn, ci vei aduce pe altămintă născut
aceasta jartă. Caci credem domnia mea nu amu
pe altăntă, cătra care se nu potă adresa spre acestă ofor
vitură; altăcum sunt deplină convingere, că nu e altăntă
în stare a cutreza și să biografii de către domnia ta. Ma
omori conștientă, dea săi vedea și de prezentism, ne pută
icoria, și a sa un amu putea înflori și săi stăta, caci de
se dăca il lăsa atunci de noi? Și la Luca în anul 1880
pea incluziune 1888, caci de la mine amu mla dom Lion U
gesti stusata (caci mai năntă a fost a prenume aște
făceta, și se aveau neplăceri — a micetăntă); ce se fac
caci eu nu opoiedu? Căltorindu eu de acasă pe curi
ter 10 Octomorie c. v., bină aș face domnia ta de mai putea
trezente pomenite biografii pea atunci. Sănt altele
reimam alu domnia ta

adresa mea se aște de adreptu
la Bravitză.

Devedimă de
Simeon Manguica
al. urdu.

Fig. 1 b. Scrisoare adresată de către S. Manguica lui I. Mușeanu, Oravița, 14 septembrie 1858 (Arhivă Mușeanilor, Brașov, dos. 569, nr. 7456).

II

Biserica Albă 22/8 1876

Magnifice Domnule!

Mi-fac datoria a trimite 12 fr.v.a. ca taxe pre anul 1875 și 1876 pentru fondul de teatru român, rugându-mă să binevoiești după primire a-mi trimite quita în această privință.

Cu desclină stimă
S. Manguica avocat

(Arh. Stat. Brașov, Fond: A.S.P.F.D.T. 53. Anul 1870—1894. nr. 7124)

III

Stimate Domnule Barițiu!

Aci alăturat Vă trimit un exemplar legat din Calindariul meu pe anul 1882 și vă mulțumesc pentru expresiunea ce a-Ți binevoit a rosti în „Observatoriu“ nr. 97 despre calindariul meu, unic în modul său. În cele 6 coale ale calindariului s-au vîrit niște sminte esențiale de tipar. Am făcut coregerile respective, dar în cele 10 prime exemplare ce s-au expedit la Krafft în Sibiu de-a dreptul de la tipografia Alexi din Brașov, nu sunt coregerile făcute. Unile sminte de tipar din cele respective deformează înțelesul, și sunt de îndreptat.

Mai odată vă mulțumesc pentru expresiunea recunoscătoare dată în Observatoriu despre calindarul meu, căci nu numai eu ci întreaga înțelegința națiunii române dă foarte mult pe părerea veteranului literator român.

Dacă Vă este cu putință, rog a-mi trimite vre-o cîteva exemplare din Observatoriu nr. 97 în care a-Ți binevoit a recunoaște însemnătatea calindariului meu și l-ați recomandat publicului român.

Oravița (per Temesvar) în 17/I 1880.

stimător

S. Manguica avocat

(Bibl. Academiei R. S. România, Ms. rom. 1010, f. 19)

* Pe f. 20 v. Barițiu a notat: „1882 Ian. 17. Sim. Manguica, Oravița I s-au trimis nr. cerut“.

Fig. 2. Însemnarea lui G. Barițiu
(Biblioteca Acad. R. S. România,
Mss. rom. 1010. t. 20 V).

193

Spinades. Spinades. Spinades.

Lec. alabaster. De la muntele unu exemplar
 legat în Cămin de muntele unu pie natural
 1882, cu lăcături de marmură și argint
 înca ce ca-ți bine vădit a răsit în 1882
 , ca să în 1882, de pe calindariile
 manșonieră în moduri care. În cele 6 ale
 a le calindariile se au vădit născu-
 tura de caștile de țigări, din pământ
 rețetele respective, dar în cele 10 prime
 exemplare se dau seceda la Kraft
 în Libria de dreptate de la țigări
 Alex. Din Brassov, în care conge-
 rile pământului sunt de țigări din
 cele respective de forma înălțimii, și
 ramurile în dreptate.

Maio's data is much more precise
specimens recovered data in October

Fig. 3 a. Scrisoare a lui S. Manguiea către G. Barițiu, Oravița, 17 ianuarie 1882
(Biblioteca Acad. R. S. România, Mss. rom. 1010, t. 19).

rețorice despre calindarii mei, care
 numai cu ei intră în viața legiunii națio-
 nali române de forță multă pe parșea
 veseleului literaturii române.
 Îi da Ve este cuprinsă în ~~scrie~~, rapo-
 rti trimite vre o câteva exemplare de
 Observatoriu # 177 în care a-ți binișor
 a recunosc însemnele calindarii mei
 și lați recomanda în publicului rom-
 brarilor (per Teodor) în 17/1 B.

Observatoriu
 Mangiucal
 avocat

Fig. 3 b. Scrisoare a lui S. Mangiucă către G. Barițiu, Oravița, 17 ianuarie 1882
(Biblioteca Acad. R. S. România, Mss. rom. 1010, t. 19).

IV

Onorată Direcțiune!

Repausatul meu socru Simeon Manguica avocat și membru al Academiei Române încă în viață și-a exprimat dorința, că după moartea lui biblioteca lui să se doneze unei societăți culturale române. Cu bucurie împlinim dorința aceasta a neuitatului donind biblioteca Asociațiunei transilvane pentru literatura și cultura poporului român; am și expedat-o la adresa aceasta în 27 iulie st.n.a.c. cu calea ferată în 4 lăzi pachetată. Alăturat trimitem și consignațiunea despre cărțile aflate în această bibliotecă. Totodată trimitem 20 exemplare din ultimul op a fie iertatului pentru a le împărți între On. membri ai Asociațiunei.

Primiți cele mai sincere expresiuni de stimă cu care sum în numele familiei S. Manguica

al Onoratei Direcțiuni devot.

Dr. LUDOVIC MÉHES
medic

Oravița în 2 august 1891

(Arh. Stat Sibiu, *Fond „Astra”, nr. 290/1891, f. 1*)

V

Preaonoratului Domn Dr. Ludovic Méhes, medic în Oravița

Biblioteca fericitului în Domnul Simeon Manguica, fost avocat și membru al Academiei Române, constatatoare din 486 opuri în 728 tomuri subsemnatul comitet o a primit cu mulțumită și recunoștință și a dispus încorporarea ei la biblioteca Asociațiunei.

Aceasta ne permitem a Ți le aduce la cunoștință mulțumind atît Preastimatei Doamne văd. S. Manguica cît și Prea onorat D-Tale pentru promptitudinea cu care V-ați grăbit a îndeplini ultima voință a neuitatului defunct.

Din șed. etc. de la 5 sept. 1891.

(indiscifr.)

Exp. G. B(arițiu) ct. 22/9 (1)891.

(*Ibidem*, f. 2)

DES NOUVELLES PREUVES ET PRÉCISIONS CONCERNANT
LA BIOGRAPHIE ET L'ACTIVITÉ DE SIMEON MANGIUCA

(R é s u m é)

L'ouvrage présente des informations précieuses en ce qui concerne l'activité de l'érudit de Banat Simeon Manguica, illustre représentant de l'intellectualité roumaine des territoires occupés par l'Empire autrichien-hongrois. Les preuves réunies dans cette étude relèvent la personnalité complexe de l'érudit Simeon Manguica, hardi défenseur intérêts du peuple roumain, de sa nation opprimée.